

Offerstenen i Brommeshult.

På Brommeshults ägor i Virestads församling finns det en offerkälla, till vilken det fordom även säges ha funnits ett lock. Men en annan bonde i samma gårdsklunga (gårdarna ligga nära varandra) tog en dag bort locket och kastade det av någon anledning upp på taket till den andra gården. Då hördes det från taket en röst som uttalade en dom över Brommeshult, att i Brommeshult skulle det alltid finnas "tosingar" (idioter) så länge som världen står. (Sorgligt nog har det alltid funnits en eller flera mer eller mindre sinnessvaga personer i Brommeshult och finns det även i denna dag.)

Domarestenen i Brommeshult.

I Brommeshult finnes en sten med en ring av mindre stenar runt omkring. Den kallas för "Domarestenen" med domarringen omkring. Där säges det fordom hållits ting. Brommershult trodde man skulle vara den äldsta gården i Virestad. Den skulle ha uppkallats efter en soldat vid namn Brun, som säges vara upphovsman till gårdens tillkomst och således blev den därav kallad Brommeshult.

Kyrkogrimmen.

Den förste person som dog på det nya året var utsedd att vara kyrkogrimme. Det sades att om någon under en pågående begravning kom i tillfälle att se in under prästens arm då denne "kastade jord" på den dödes kista, skulle då kunna få se kyrkogrimmen, vilken ansågs ha som uppgift att övervara alla jordfästningar som ägde rum inom socknen under hela det ingångna årets lopp.

Årsgångaren.

Den som gick årsgången skulle vara alldeles tyst. Han fick varken tala, skratta eller gråta. Det sades, att då en man var ute och gick årsgången en nyårsnatt, fick han se så många underliga ting som skulle komma att ske på det nya året att han hade svårt för att tåga. Han behärskade sig dock i det längsta, men så fick han se ett stort hölass, draget av två råttor, komma körande sig till mötes, och då kunde han ej övervinna lusten att skratta. Då försvann synen hastigt och årsgångarens fjärrblick fräntogs honom. Han hade då för alltid förverkat sin rätt att gå årsgången.

2884

3

Julbrasan.

Julbrasan, som oftast bestod av grova vedkubbar, skulle ostört brinna ned. Därefter skulle man iakttaga askan. Syntes det i densamma en upphöjning, betydde det, att ett barn skulle födas före nästa julafton. Upphöjningen tolkades som vaggga. Syntes det däremot fördjupningar, liknande "fjät" (fotsteg), betydde det, att någon skulle dö under det kommande året, och många skulle gå i rummet, då det skulle bliva begravning - därav de många fjäten.

Om det for gnistor ut av den brinnande brasan och blev liggande på golvet där man skulle gå över mot dörren, betydde det även dödsfall.

Förebud julafton.

Om det hände, att något av de ljus som voro tända julaftons kväll, plötsligt och utan synbar anledning släcktes, trodde man att det var förebud till stundande dödsfall för någon av husets folk, innan nästa julafton ingick.

Om ljusen brunno klart och stilla, betydde det ett lugnt och fridfullt familjeliv, då det däremot betydde oro och storm och oförutsedda händelser, då ljusen brunno med högt flammande, oroliga ~~XXXX~~ lågor.

Gästvänlighet vid jul.

Då julafton ingått, fick man inte låta någon som kom in i stugan, gå ut igen utan att han dessförinnan blivit bjuden på mat eller dryck.

Det var av stor betydelse att ingen fick "bära ut julen". Det sades att den som gick utan traktering av något slag han "bar ut julen".

Den omnämnda givmildheten fortsatte hela julen ända tills tjugonedagen, då det sades, att "tjugonde Knut kör julen ut".

Tomten vid julbrådskan.

Då bondmoran med döttrar och tjänarinnor veckorna före jul hade stor brådska med att väva för att få kläder i ordning till jul, hände det, att då de sent på kvällarna efter slutat arbete, gått till vila kunde få höra tomten slå med "laet" i vävstolen. Det sades, att tomten gynnade dem, som voro flitiga i husligt arbete, därför hjälpte han fram dem vidare på detta sätt.

Likaledes sades det att vid jultröskningen kunde man på natten, då tröskningen var slutad, få höra plejlarnas slag på logen, vilket man trodde, att det var tomten som hjälpte till.

Att iakttaga före julafton.

Var och en borde ha något nytt klädesplagg att taga på sig på julafton, då det sades, att den som gick klädd i endast de gamla kläderna måste "sitta på huggkubben", vilket ansågs vara något i hög grad förödmjukande. Därför var den allra fattigaste mån om att skaffa sig något nytt till julen om än så enkelt som ett par ullvantar eller blott ett par strumpeband, flätade av ulltrådar, s.k. "saxade hoseband".

Nyårsnyt.

Då nymånen syntes första gången på det nya året, skulle männen bocka och kvinnorna niga för det och på samma gång önska god "äring", årsväxt, i det nya årets skördetid. Man skulle också taga en psalmbok i handen och under tystnad se upp mot nyet och önska sig något. Så skulle man slå upp psalmboken hastigt och se vilken psalm som kom att ses först och efter dess innehåll skulle man rätta sig.

Man skulle inte se på nyårsnyt tomhänt, gärna skulle man också taga en bit bröd i munnen och knäppa händerna om psalmboken.

Vätten.

Vätten antogs vara ett väsen som i likhet med tomten hörde till det godas makter. Det iaktogs stor försiktighet att skydda vätten. Om man slog ut hett vatten utanför köksdörren, kunde det hända, att vätten blev skållad. Det var mycket farligt att göra. Därför lät man alltid svala av vattnet, innan det slogs bort.

Det stöptes små ljus, som kallades vättaljus. Dessa ljus voro bra att tillsammans med bly och vitlök sy in i det nyfödda barnets linda, till skydd mot trollens makt att byta sig till barnen för sina trollungar.

2884

12

Staffansottan.

Annandag jul skulle man var uppe mycket tidigt. Då skulle stuggolvet sopas fort och grundligt helst under tystnad. I ladugården skulle det "måkas" mycket väl. Allt skulle gå raskt tillväga. Det sades att Staffan stalldräng varit rask i vändningarna. Han tyckte inte om söl.

Julanåkten.

I skymningsstunden julafton tändes ljusen, och husfadern eller någon annan, som läste bra innantill, läste med stor andakt ur bibeln om julens glada budskap. Julpsalmer lästes därefter eller sjöngos. Bordsbönerna lästes oftast av barnen. Juldagen läste man i bibeln, psalmboken samt andaktsböcker såsom Nordborgs postilla, Johan Arndts, Luthers eller Schartaus. På juldagen höllo sig var och en stilla i sina hem, då juldagen räknades för årets största högtidsdag.

Grötrim vid jul.

Denna gröt är kokad i en gryta
Och ente i en fjäring (fjärding)
Gud välsigne båd dig och din käring.

Denna gröt är kokad i en gryta
Och inte i en spann
Den smakar som du inte haft långt te vann.

Denna gröt är kokad i en gryta
Och inte i ett tråg
Vid nästa jul vill ja va din måg.

2884^{15.}

15

Julottefärden.

Julottan börjades gudstjänsten klockan fem.

Redan vid tvåtiden gick man upp för att hinna i tid till kyrkan. Många hade en - två mil att färdas. I de flesta stugor lyste det ljus i fönstren. För den som var lycklig nog att äga häst och kunde färdas i släde var julottefärden med klingande bjällror en oförgätlig upplevelse.

2884^{16.}

16

Varför man inte skulle stiga på bara
fötter på golvet julottan.

Man skulle sova med strumporna på julnatten, då det sades, att man då skulle undgå att bli "stakad" under fötterna, då man gick i sädesåkern efter avmejningen av säden och stubbarna "stuckos", voro vassa att trampa på.

2884

17.

Tomten.

17

Tomten skulle mottagas väl, då han kom för att se till huset om julnatten. Ett fat med gröt skulle stå kvar på bordet efter slutad julmåltid julafton. Sked fick man inte glömma lägga fram. I ladugården utsattes även gröt till tomtefar. Tomten sades vara klädd i grå kläder. Han bar alltid röd luva på huvudet. Liten och mycket vaken och kvick. Det sades alltid att tomten kom tassande fram.

Småland
Allas tid
Västads sn
1930

M. Betty Svanen
Ber. av Jön Svanen

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2884

18

Juldagsmorgonen.

Då man kom ut från kyrkan efter slutad gudstjänst skulle var och en skynda att komma först hem. Ju fortare man hann i förväg för varandra, ju raskare skulle man utföra sitt arbete under det stundande året. Den som kom sist skulle bli lat och slö i stället för duktig.

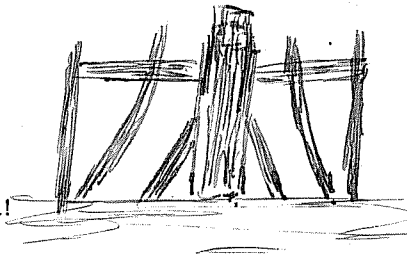
Att äta äpplen då man kom hem, skulle vara bra för årsväxten det stundande året. Nötter ansågs vara bra att skydda mot trollens makt.

2884¹⁹¹

19

Stugans julpyrdande.

Julaftons morgon skulle julbonaden fästas upp på väggen. Den föreställde ofta bibliska motiv, såsom "Herdarna i Betlehemsängden", "Jungfru Maria med Jesusbarnet i krubban", "De vise människens hyllning och tillbedjan för judakonungen" eller "Simons lovsång i templet". Julduken fästes upp i taket och julkronan uppsattes. Granris hackades och ströddes på stuggolvet. Ljus sattes i äppleljusstaken och äpplen bundos dit. Ljus ställdes även i fönstren utan stakar, endast stödda mot fönster-
nosten ungefär som vidstående avbildning visar.

Skriv endast på denna sida!

Smil.
Måbo Ind
Vinsfred sen
1930

Allyp. Betty Svenson

Luciano

Per. Jon Hansson

Vinsfred

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2884^{20.}

- 20

Lucia.

Då ungmön ville se sin blivande man skulle hon, på Lucianattens afton ställa sina skor så att de bildade ett T samt säga denna formel: "Jag sätter mina skor till ett T för att min blivande man få se!" Därefter skulle stor tystnad iakttagas vid sänggåendet. I drömmen skulle hon då få se sin tillkommande.

Det sades att alla spöken voro i öförelse

Lucianatten.

21.
2884

21

De dödas julotta.

Det troddes att de döda förfädernas andar firade julotta i kyrkan julnatten innan ljusen blevo tända. Det påstods att om någon kom mycket tidigt till kyrkan kunde det höras sång därinne. Man var mycket rädd för att störa denna gudstjänst.

Nötlekar vid jul.

Man tog några nötter i handen och höll den fast knuten upp mot den som satt närmast upptill och sade: "Bo-by". Den, som skulle gissa, svarade: "Bo-mä", då den förste frågade: "Hur många?"

Eller också sades det: "Nötter i en stubbe!" - "Jag vill bli din gubbe!" - "Hur många år?"

"Nötter i en fjäring!" - "Jag vill bli din käring!" - "Hur många år?"

"Min so laskar till skogen!" - "Det gör min mä!" - "Vilket träd vilar hon inunder?" Gissas mot handens fingrar.

23.
2884

25

De dödas besök i sina hem julnatten.

Det troddes, att de döda förfädernas andar kommo att gästa i sina gamla hem under julnatten. Därför voro alla dörrar olåsta och spjällen stodo öppna, då de lättare skulle kunna komma in därifrån. Julmaten skulle stå kvar på bordet, då det kunde antagas, att även andarna skulle kunna önska smaka på densamma.

2884 24

24

Julmåltiderna.

Julafton skulle tjänstefolket samlas i köket tillsammans med husbondfolket för att doppa i grytan. Man skar brödet i bitar och doppade så nu det i spadet i den gryta, som julsovlet kokat i. Det skars även upp något av samma julsovel som skulle avsmakas tillsammans med det doppade brödet. Detsamma avåts på stående fot och under gemytligt samspråk.

Juldagens händelsers betydelse.

Om solen sken så lång ~~XX~~ stund, som det tog
tid för en man att svinga sig upp i en hästsadel, sades det betyda
god skörd och lycka under det instundande året. Storm betydde
att många stora män skulle komma att dö under årets lopp.

Då skatorna voro högljudda, var det av god
betydelse för grödan.

Solen.

Storm.

Skatorna.

2887²⁶

26

Vad som skulle undvikas att göra på juldagen.

Man skulle inte tvätta sig juldagsmorgon, då det skulle vara ofördelaktigt för hyn. Man skulle då bli glåmig och ful hela det instundande året.

Man skulle inte sopa bort granriset på stuggolvet på juldagen, vilket ansågs betyda otur och fattigdom. Riset skulle ligga kvar till annandagen.

Ej tvätta sig.

Ej sopa bort granriset.